

RECENZJE / REVIEWS**KS. STANISŁAW STREKOWSKI**

**DZIEŁO WIARY. STUDIA I MATERIAŁY
DO DZIEJÓW PARAFII WIŻAJNY,
POD RED. KS. WOJCIECHA GUZEWICZA,
KS. GRZEGORZA ZWIERZYŃSKIEGO, WYDAWNICTWO
DIECEZJALNE ADALBERTINUM, ELK 2024, SS. 322**

Na początku 2024 r., pod redakcją ks. prof. dra hab. Wojciecha Guzewicza i ks. proboszcza Grzegorza Zwierzyńskiego, ukazała się arcyciekawa książka o parafii, kościele i ludziach ziemi wiżańskiej pt. *Dzieło wiary. Studia i materiały do dziejów parafii Wiżajny*. Ukazała się ona w szczególnym momencie, tj. w 450. rocznicę założenia miasta i parafii, w 200. rocznicę wybudowania kościoła oraz odbudowania świątyni w latach 2019–2024. Jest to pierwsza tak obszerna publikacja o kościele i parafii w Wiżajnach, wydana drukiem i zaopatrzona w krytyczny aparat naukowy.

Całość opracowania (łącznie 18 tekstów) składa się z trzech części o następujących tytułach: *Przeszłość parafii, Duchowieństwo i powołania oraz Życie religijne i miejsca kultu*. Każdy z tych tekstów zachowuje właściwą metodologię i metodykę naukową. Wszystkie dotyczą ciekawych i mało do tej pory znanych wydarzeń z dziejów parafii i kościoła. Oparte zostały na bogatej bazie źródłowej, zaczerpniętej zarówno z archiwów polskich, jak i zagranicznych (proweniencji państwowej i kościelnej). Teksty ubogacają zdjęcia, w tym dokumenty i mapy odnoszące się do genezy i powstania parafii oraz kościoła, życia religijnego i duchowieństwa, dotychczas nieznanego szerszemu kręgowi odbiorców.

Część pierwsza skupia uwagę na dziejach parafii Wiżajny od momentu powstania w XVI w. do czasów obecnych (pierwsza połowa XXI w.). Otwiera ją tekst p. dra Leszka Moszczyńskiego i ks. prof. Wojciecha Guzewicza pt. *Wiżajny to brzmi...*, w którym autorzy wyjaśniają m.in. pochodzenie nazwy Wiżajny. Następny tekst pt. *Kronika parafii wiżańskiej* jest dziełem ks. prof. W. Guzewicza i przedstawia istotne wydarzenia z przeszłości parafii, w tym jej powstanie, utworzenie cmentarza, szkoły i szpitala (przytułku), przynależność administracyjną, budowę i remont kolejnych kościołów parafialnych, konflikty

narodowościowe i religijne oraz zasięg parafii. Wszystko to zostało pokazane na tle przemian politycznych i społecznych Rzeczypospolitej. Forma, jak i treść artykułu sprawiają, iż stanowić on może kompendium wiedzy z historii parafii i ziemi wiżańskiej. Kolejne cztery teksty są autorstwa p. dra Tomasza Naruszewicza (*Powstanie i rozwój parafii Wiżajny na przełomie XVI i XVII wieku*, *Parafia Wiżajny po potopie szwedzkim (do odłączenia się filialnego kościoła w Lubowie w latach siedemdziesiątych XVIII wieku)*, *W okresie rozbiorów Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Parafia Wiżajny w trzech ostatnich dekadach XVIII wieku* oraz *Funkcjonowanie parafii Wiżajny pod zaborem pruskim i w Księstwie Warszawskim*). Wszystkie dotyczą ciekawych i mało do tej pory znanych wydarzeń z dziejów parafii, zwłaszcza z pierwszych dwustu lat jej funkcjonowania. Oparte są dodatkowo na bogatej bazie źródłowej zaczerpniętej zarówno z archiwów polskich, jak i zagranicznych (proweniencji państwowej i kościelnej). Pewnym mankamentem tekstów p. dra Naruszewicza jest brak podsumowań, porównań, wreszcie popularyzacji swoich wyników badań. Wszystkie teksty ubogacają zdjęcia, w tym dokumenty i mapy odnoszące się do genezy i powstania parafii oraz kościoła, dotychczas nieznanego szerszemu kręgowi odbiorców.

Część druga traktuje o duchowieństwie i powołaniach z parafii Wiżajny. Otwiera ją tekst ks. prof. Wojciecha Guzewicza pt. *Duchowieństwo parafii Wiżajny*, w którym autor dał wykaz proboszczów, administratorów i wikariuszy wiżańskich wraz z ich życiorysami i dokonaniem. Jest to pierwszy tego typu zapis w historiografii. Niektóre kolejne artykuły były już publikowane, inne nie. Do nowo powstałych zalicza się tekst p. dra Leszka Moszczyńskiego o ks. Witoldzie Balukiewicz (,,*Malowanym proboszczem być nie wolno i nie chcę*”. *Niektóre fakty z życia proboszcza Wiżajn ks. Witolda Balukiewicza*) oraz ks. prof. Wojciecha Guzewicza i ks. Janusza Lisowskiego pt. *Powołania z parafii Wiżajny*. Artykuły o aresztowaniach księży w parafii Wiżajny (*Aresztowania księży w parafii Wiżajny w 1939 r. jako następstwo lokalnego konfliktu wyznaniowo-narodowościowego*) i samego ks. Stanisława Maciątk (Aresztowanie ks. Stanisława Maciątk), a także wspomnienia spisane ręką ks. Kazimierza Hamerszmita (*Wspomnienia o księdzu Stanisławie Piotrze Maciątku, proboszczu w Wiżajnach, spisane ręką ks. Kazimierza Hamerszmita*) były już publikowane. Niemniej jednak na użytek niniejszej pracy zostały zaopatrzone w nowszą (uaktualnioną) literaturę, a niektóre z nich nawet przepracowano pod względem merytorycznym. Wszystkie one odnoszą się – bezpośrednio lub pośrednio – do parafii Wiżajny i są dobrą formą przedstawienia stanu i aktywności duchowieństwa na ziemi wiżańskiej.

W trzeciej części książki znajduje się sześć artykułów autorstwa ks. prof. Wojciecha Guzewicza, p. dra Leszka Moszczyńskiego oraz s. Marii Augusty Czapskiej. Wszystkie dotyczą szeroko pojętego życia religijnego oraz miejsc kultu w parafii Wiżajny. Część tę otwiera artykuł o duszpasterstwie i życiu religijnym w parafii pt. *Życie religijne w parafii Wiżajny (wybrane zagadnienia)*, oparty głównie na materiałach archiwalnych i jedynej – jak do tej pory – pracy magisterskiej na temat parafii (autorstwa ks. Wojciecha Nitkowskiego). W dalszej kolejności przedstawiony został tekst dotyczący konfliktu na tle nauczania religii w okresie międzywojennym (*Konflikt na tle nauczania religii w okresie międzywojennym*

na przykładzie parafii Wiżajny), następnie teksty na temat organizacji domu i działalności sióstr felicjanek w Wiżajnach w latach 1929–1940 (*Siostry felicjanek w Wiżajnach (1929–1940)*) oraz historii życia i pracy Teofili Teresy Jacuńskiej (*Historia życia i pracy Teofili Teresy Jacuńskiej (1900–1984)*) – świeckiej osoby, niezwykle mocno zaangażowanej w życie parafialne i społeczne Wiżajn i nie tylko. Część tę kończą dwa artykuły p. dra Leszka Moszczyńskiego o miejscach kultu w parafii, tj. kościele parafialnym oraz cmentarzu katolickim (*Historia wiżańskich kościołów oraz Cmentarze wiżańskie*). Każdy z owych tekstów zachowuje właściwą metodologię i metodykę naukową. Wartością dodaną tej części (podobnie jak poprzednich dwóch) jest umieszczenie w tekstach materiałów zdjęciowych.

Na koniec warto dodać, że autorzy wspomnianych rozpraw wzięli na swój warsztat naukowy bardzo ważne problemy, dotąd mało „przepracowane”. Dzięki wykorzystaniu licznych źródeł i opracowań dali rzetelny obraz przeszłości parafii, duchowieństwa oraz życia religijnego i miejsc kultu w parafii pw. św. Teresy z Avila w Wiżajnach. Widać tu dobry „warsztat” profesorski. Na uwagę zasługuje także język i styl książki (oszczędna w słowa narracja, logiczne zdania, brak dialogów, eufemizmów itd.), co niewątpliwie podnosi wartość opracowania i przyczynia się – moim zdaniem – do jej przystępności i popularności.

